

*Левенець Анжела*

*Економіко-правовий факультет*

*Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,  
доцентка кафедри конституційного права та правосуддя, к.ю.н.*

### **Доброчесність суддів як передумова забезпечення права особи на справедливий суд**

Право на справедливий суд є одним з найголовніших прав людини у сучасній правовій державі. Сутність даного права полягає у тому, що воно є показником забезпечення верховенства права у державі, а також – що значно важливіше – є запорукою захисту всіх інших прав, закріплених національним та міжнародним правом. Запит суспільства на доброчесних суддів не є новим для нашої держави, проте особливо гостро він постав в Україні після подій Революції гідності 2014 року саме як реакція на узурпацію державної влади та відсутність реальних механізмів захисту порушених прав у суді.

Проведена у 2016 році судова реформа знаменувалась посиленням незалежності судової гілки влади із одночасним акцентуванням на очищенні суддівського корпусу та перевірці кожного судді на відповідність критеріям професійної етики та доброчесності. Категорія «доброчесність» була закріплена на найвищому конституційному рівні як одна з обов'язкових вимог, якій має відповідати кандидат на посаду судді чи діючий суддя (на рівні з професійністю, компетентністю та ін.). При цьому й досі залишається низка складних питань щодо змісту як самої дефініції «доброчесності», так і критеріїв її визначення, що у свою чергу призводить до неоднозначного сприйняття результатів перевірок суддів чи кандидатів на відповідність цим критеріям (що підтверджується численними позовами до адміністративних судів та оскарження рішень ВККС та ВРП).

Складність поняття «доброчесність» пояснюється перш за все тим, що воно не є суто правовою, а скоріше морально-етичною та філософською категорією. Наприклад, Сучасний словник з етики під авторством М. Г. Тофтул поняття «доброчесність» ототожнює з поняттям «чеснота» та визначає останнє як «позитивну моральну якість, зумовлену свідомістю і волею людини, яка є узагальненою стійкою характеристикою людини, її способу життя, вчинків; якість, що характеризує готовність і здатність особистості свідомо і неухильно орієнтуватись у своїй діяльності та поведінці на принципах добра і справедливості» [1, с.387-388]. Складність трактування та філософське походження категорії «доброчесності» не відміняє того факту, що вона прямо визначена як основна передумова забезпечення права на справедливе правосуддя у положеннях таких міжнародних актів, як Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод 1950 року (далі - КЗПЛ), Бангалорських принципів поведінки судді 2006 року (далі - БППС), Висновку №3 Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету Міністрів Ради Європи щодо принципів та правил, які регулюють професійну поведінку суддів, зокрема, питання етики, несумісної поведінки та безсторонності 2002 року (далі – Висновок) та ін.

Так, відповідно до ст.6 КЗПЛ, «кожен має право на *справедливий і публічний* розгляд його справи упродовж розумного строку *незалежним і безстороннім* (вид. авт.) судом, встановленим законом» [2, ст.6]. Незалежність та безсторонність суду як чинники справедливого правосуддя були неодноразово оцінені у практиці Європейського суду з прав людини, у контексті якої отримали прояв у виявленні низки суб'єктивних та об'єктивних факторів. На думку О. О. Овсяннікової, «безсторонність суду має означати його діяльність виключно на основі чинного законодавства, враховуючи принцип верховенства права, на підставі професійних знань і власної правосвідомості, виключаючи будь-який сторонній вплив і підконтрольність. Власне безсторонність як ознака справедливого судового розгляду означає рівне ставлення суду до учасників, вирішення спору як нейтральним і безстороннім фахівцем без надання комусь переваг. Саме такий стан речей зможе реально забезпечити право кожної особи на справедливий судовий процес та слугувати стандартом організації судочинства у правовій демократичній державі» [3, с. 95-96].

Зі змісту Бангалорських принципів поведінки судді в контексті вимог доброчесності інтерес викликає третій показник, який визначає сутність чесності та невідкупності як «необхідних умов для належного виконання суддею своїх обов'язків» [4]. Особливості застосування даного принципу розкриваються у наступних положеннях: «Суддя демонструє поведінку, бездоганну навіть з точки зору стороннього спостерігача. Спосіб дій та поведінка судді мають підтримувати впевненість суспільства в чесності та

непідкупності судових органів. Недостатньо просто чинити правосуддя, потрібно робити це відкрито для суспільства» [4].

Підтвердженням цього міжнародного положення є вислів діючої судді, Голови Комітету етики, врегулювання конфлікту інтересів та професійного розвитку суддів Ради суддів України стонам на 2015 рік Т. Чумаченко, яка зазначає, що «професія судді є досить специфічною, перш за все тому, що кожен суддя особисто є уособленням правосуддя у державі, який добровільно бере на себе колосальні обмеження щодо своєї поведінки, а отже повинен поводитися бездоганно як під час відправлення правосуддя, так і у позасудовій діяльності. Цього вимагає високий статус судді у суспільстві. Саме бездоганна поведінка в очах громадськості має сприяти формуванню довіри як до окремого судді, так і до судової влади в цілому» [5, с.117].

Так само через необхідність забезпечення довіри до судової влади, яка з боку суспільства можлива лише за умови впевненості у об'єктивності та неупередженості суддів, визначаються стандарти поведінки суддів, встановлені у Висновку. Згідно до п.23 Висновку, «Судді повинні виконувати свої обов'язки, уникаючи фаворитизму та проявів упередженості чи симпатії. Вони повинні приймати рішення, беручи до уваги тільки те, що не виходить за рамки застосування принципів верховенства права... Вони повинні демонструвати однаково необхідну увагу стосовно всіх осіб (сторін, свідків, адвокатів тощо) без розрізнення, в основі якого можуть бути незаконні підстави або неналежне виконання суддівських функцій» [6, п.23].

Отже, доброчесність судді, при всій неоднозначності та невизначеності її характеру, на наш погляд, виступає найголовнішою передумовою забезпечення права кожної особи на справедливе правосуддя, оскільки прямо впливає на об'єктивність та неупередженість постановлених судових рішень. Як вірно зазначають експерти фундації «Де-юре», «важливо, щоб судді розуміли критерії оцінювання доброчесності, а також вимоги до їх поведінки, закладені в Кодексі суддівської етики, Бангалорських принципах тощо. Саме через них розкривається сутність доброчесної поведінки судді. Тоді поняття «доброчесності» стане живим інструментом, який розвиватиметься та еволюціонуватиме разом із суспільними відносинами, а також надасть можливість керуватись ним для прийняття відповідних рішень» [7].

#### Список використаних джерел:

1. Тофтун М. Г. Сучасний словник з етики: Словник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. 416 с. URL: [Microsoft Word - етика-1.doc \(zu.edu.ua\)](#)
2. Конвенція про захист пав людини та основоположних свобод від 4 листопада 1950 року: ратифіковано Законом України від 17.09.1997 р. URL: [Конвенція про захист прав людини і осн... | від 04.11.1950 \(rada.gov.ua\)](#)
3. Овсяннікова О. О. Безсторонність суду як елемент справедливості судової влади. *Juris Europensis Scientia*.2020. Випуск 2. С.90-96.
4. Бангалорські принципи поведінки суддів від 19 травня 2006 року: Схвалено Резолюцією Економічної та Соціальної Ради ООН 27.07.2006 N 2006/23. URL: [Бангалорські принципи поведінки суддів | від 19.05.2006 \(rada.gov.ua\)](#)
5. Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства. Київ, 2015. 708 с. URL: [EU Standarts book web-1.pdf \(newjustice.org.ua\)](#)
6. Висновок № 3 Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про принципи та правила, які регулюють професійну поведінку

## «Права людини як індикатор розвитку сучасної держави»

---

суддів, зокрема питання етики, несумісної поведінки та неупередженості від 19 листопада 2002 року. URL: <https://rm.coe.int/-3-2002-/16807920>

7. Буртник Х. Добросесність суддів: аналіз практики Верховного Суду. URL: [Добросесність суддів: аналіз практики Верховного Суду \(dejure.foundation\)](#)